

Оксана Петрів

ЕКЗИСТЕНЦІЙНЕ ОСМИСЛЕННЯ БУТТЯ ЛЮДИНИ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ ЖАНА-ПОЛЯ САРТРА І ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА

У статті здійснено компаративний аналіз проблеми осмислення буття людини у творчій спадщині Ж.-П. Сартра та В. Винниченка. З'ясовано, що Ж.-П. Сартр та В. Винниченко визначають людське буття як існування, яке передує сутності; мислителі акцентують увагу на внутрішній людині, на виборі людиною самої себе, своєї сутності.

Ключові слова: буття людини, вибір буття, існування, екзистенціали, трансценденція, рефлексія.

Oksana Petriv. Existential comprehension of human existence in the literary heritage of Jean – Paul Sartre and Volodymyr Vynnychenko

The article includes comparative analysis of the problem of comprehension of human existence in the literary heritage of J. – P. Sartre and Volodymyr Vynnychenko. It is established that J. – P. Sartre and Volodymyr Vynnychenko give a definition of human existence as being that precedes basic nature; the thinkers emphasize their attention on the inner human, on the choice of your own being, your own basic nature.

Key words: human existence, choice of being, being, existentials, transcendence, reflexion.

Оксана Петрів. Экзистенциональное осмысление человеческого бытия в творческом наследии Жана-Поля Сартра и Владимира Винниченко

В статье совершено компаративный анализ проблемы осмысления бытия человека в творческом наследии Ж.-П. Сартра и В. Винниченко. Установлено, что Ж.-П. Сартр и В. Винниченко определяют человеческое бытие как существование, которое следует впереди сущности, мыслители акцентируют внимание на внутреннем человеке, на выборе человеком самого себя, своей сущности.

Ключевые слова: бытие человека, выбор бытия, существование, экзистенциалы, трансценденция, рефлексия.

Проблема буття людини була і залишається найфундаментальнішою проблемою у сучасній європейській філософії. У багатогранній

творчості Володимира Винниченка і Жана-Поля Сартра проблема буття людини посідає чільне місце, у ній відображено розмірковування про зміст людського буття, а еволюція філософських ідей як одного, так і другого, тісно пов'язана з громадсько-політичною та літературною діяльністю.

Мета статті – здійснити компаративний аналіз проблеми осмислення буття людини у творчій спадщині Ж.-П. Сартра і В. Винниченка.

Творчу спадщину В. Винниченка досліджували зокрема Григорій Костюк, Семен Погорілий, Мирослав Попович, Володимир Панченко [9], Лариса Мороз, Микола Жулинський, Галина Сиваченко [12]. Г. Костюк та С. Погорілий досліджували біографію В. Винниченка, вивчали архівні матеріали письменника, що дало важливий фактологічний матеріал, дозволило виявити чинники філософської рефлексії мислителя. Г. Сиваченко у своїй монографії [12] дослідила творчу спадщину В. Винниченка доби еміграції, а також зв'язок філософської спадщини Володимира Винниченка та французьких філософів-екзистенціалістів.

У загальній проблемі осмислення творчої спадщини В. Винниченка та Ж.-П. Сартра недостатньо дослідженим є світоглядно-філософський зміст творів мислителів, рефлексія над проблемою існування людини. Антирелігійну орієнтацію і Винниченка, і Ж.-П. Сартра можна пояснити впливом атеїстичної традиції марксизму, яка, як відомо, була домінуючою в революційному середовищі самодержавної Росії, в якому формувався світогляд В. Винниченка, і в інтелектуальній традиції Франції – батьківщині Ж.-П. Сартра і місці довготривалого проживання В. Винниченка в еміграції. У площині атеїстичного розуміння людини та її природи спільним для Винниченка і Ж.-П. Сартра є розуміння існування, що передує сутності. У тексті лекції “Екзистенціалізм – це гуманізм” читаємо: “... людина спочатку існує, зустрічається, з'являється у світ, і тільки потім вона визначається... Людиною вона стає лише згодом, причому такою людиною, якою вона зробить себе сама... Людина просто існує, і вона не тільки така, якою себе уявляє, але й така, якою вона хоче стати” [10, с. 323]. У Щоденниках, у романі “Чесність з собою”, трактаті “Конкордизм”, інших творах Володимир Винниченко вводить поняття “чесності з собою”, “конкордизму”, “дискордизму”, “щастя”, за допомогою яких з'ясовує феномен існування людини, його передумання сутності: “... Коли відкинути потойбічні цілі нашого існування, а з цим всі релігійно-моральні, то єдиною ціллю, єдиним цінним сенсом нашого життя може бути тільки щастя. А для цього треба виробити методи й спо-

соби прийняття зовнішнього світу. Мусить бути внутрішнє сито. Всі роз’їдаючі емоції повинні затримуватись, не допускатись в організацію внутрішнього життя” [4, с. 157]. Атеїстичні висновки Ж.-П. Сартра ніби наново прочитуємо у щоденникових записках В. Винниченка: “... Вже біля двох тисяч літ людськість бачить в заповіді “люби ближнього, як самого себе” якийсь ідеал, щось божественно гарне... ця заповідь є чистий абсурд і безглуздя,... ця заповідь не може бути здійснима. Коли ж би здійснилась, то це визначило б дегенерацію, убогість, вимирання людськості. Це значило б, що всі індивіди людськості стали до хоробливості подібні одне до одного, з математично однаковими інтересами, бажаннями, рухами, словами, що вся людськість стала одним екземпляром людини. Тільки при таких умовах можливо любити кожного, як самого себе, і любити з умовою робити йому добро, а також, що це добро для цього ближнього не буде злом для того” [3, с. 387]. Останні слова цього висловлювання В. Винниченка співзвучні тезі Ж.-П. Сартра: “Але якщо існування дійсно передре сутності, то людина відповідає за те, чим вона є. Таким чином, в першу чергу екзистенціаліст віддає кожній людині у володіння її буття і покладає на неї повну відповідальність за існування” [10, с. 323].

У працях Ж.-П. Сартра ми зустрічаємо його намагання адаптувати гайдеггерівське вчення про екзистенціали, виходячи із соціокультурних реалій свого часу. Зокрема, у лекції “Екзистенціалізм – це гуманізм” філософ дає тлумачення “тривоги”, “закинутості” та “відчаю”. Знайомство із вченнями Ж.-П. Сартра і В. Винниченка і можливість їхнього порівняння виявляє спільність у способі мислення філософів, тверджень, виборі аргументації, що підводить нас до висновку про екзистенційність мислення В. Винниченка. Слід зазначити, що, визначаючи екзистенціали людського існування, В. Винниченко не користується термінологією, яка усталилася у філософії значно пізніше, однак у В. Винниченка зустрічаємо свій тезаурус екзистенційного спрямування: “Коли ж є хоч маленька різниця між індивідами, то є й різниця інтересів... майже кожне благо одного є вже обмеження блага другого. Роблячи приємне одному, ніколи не можна мати гарантії, що цим не робиш зла другому” [3, с. 388]. Ніби продовженням сказаного є слова Ж.-П. Сартра: “Екзистенціаліст охоче проголосить – що людина – це тривога. А це означає, що людина, яка на що-небудь зважається та усвідомлює, що обирає не тільки своє власне буття, але й те, що вона ще й законодавець, який обирає одночасно з собою і все людство, не може уникнути почуття повної та глибокої відповідальності” [10, с. 325]. Як ми вже наголошували, філософська рефлексія

В. Винниченка відображена у його творах, а також у щоденникових записах. У одному з них читаємо як би розгорнуту аргументацію такого екзистенціалу, як “закинутість”, який обґрунтовує Ж.-П. Сартр. Порівняємо: у Ж.-П. Сартра: “... людина приречена бути вільною. Приречена... тому що колись, закинута у світ, вона відповідає за все, що робить. ” [10, с. 327]; у В. Винниченка: “Життя – це є роман... Кожний новий день є нова сторінка цієї величезної книги. Жити варто, може, хоч би для того самого, щоб знати, що буде далі, які події, які інтриги, які несподіванки... А коли сам береш участь як одна з дієвих осіб цього твору, то тим паче хочеться знати, яку роль маєш зіграти далі... ” [7, с. 83].

У книзі Ж.-П. Сартра “Буття і ніщо” зустрічаємо визначення інтенційної природи свідомості: “... свідомість є буттям, для котрого у своєму бутті є питання щодо свого буття, оскільки це буття передбачає якесь інше, ніж воно само, буття” [11, с. 29]. Визначивши свідомість людини як онтологічне підґрунтя феноменології, Ж.-П. Сартр переходить від “чистого явища” до розгляду повноцінного буття людини, вводячи вихідні поняття гегелівської “Феноменології духу”: “в-собі-буття”, “для-себе-буття” та “буття-для-другого”, які набули нового екзистенційного змісту суб’єктивної філософії. Філософсько-літературна спадщина Володимира Винниченка виявляє екзистенційний зміст, однак синтез означених Ж.-П. Сартром напрямів екзистенції у В. Винниченка набуває іншого термінологічного вираження.

Розвиваючи вчення про вибір, Ж.-П. Сартр визначає екзистенційний психоаналіз як “метод, що в суворо об’єктивній формі має висвітлювати суб’єктивний вибір, яким кожна особа робить себе особою, тобто повідомляє собі самому те, чим вона є” [11, с. 779], як те, що “розкриє людині реальну мету її пошуків, що є буттям як синтетичне поєднання в-собі з для-себе...” [11, с. 845]. Слід зазначити, що Ж.-П. Сартр розмежовує “пізнання” і “свідомість”, надаючи пріоритетності свідомості перед пізнанням, оскільки, “відмовляючись від примату пізнання, ми відкрили буття того, хто пізнає, і зустріли абсолютне, яке раціоналісти XVII століття визначили і логічно заснували як об’єкт пізнання... йдеться про абсолютне екзистенції, а не пізнання...” [11, с. 22]. У зв’язку з цим Ж.-П. Сартр обґрунтовує необхідність використання екзистенційного психоаналізу для того, щоб уміти розшифрувати моделі поведінки, потяги і схильності людини, яка є тотальністю і яка у своєму-бутті-для-іншого зможе пізнати те, що розуміє. Причому для людської-реальності немає різниці між існуванням і самовибором, а тому остаточною межею екзистенційного дослідження має бути вибір.

Дослідник повинен нагадувати собі, що його об’єкт – не дане, заховане в сутінках неусвідомленого, а вільна усвідомлена рішучість, яка навіть не перебуває у свідомості, але єдина з цією самою свідомістю. Екзистенційний психоаналіз, за Ж.-П. Сартром, дозволяє людській-реальності, пізнавши те, чим вона є, усвідомити себе такою, яка вона є: “Це метод, що в суворо об’єктивній формі має висвітлювати суб’єктивний вибір, яким кожна особа робить себе особою, тобто повідомляє самій собі те, чим вона є. Оскільки цей метод шукає вибору буття, а водночас і буття, він... має спрямовуватись на розуміння буття... знаходити буття і спосіб буття перед лицем цього буття” [11, с. 779].

В окремих із щоденникових записів В. Винниченка спостерігаємо вияв його філософської рефлексії: “Пізнати самого себе – це, властиво, пізнати свою підсвідомість, взяти з нею тісний зв’язок.” [6, с. 69]; “... Ми є те, що ми про себе думаємо...” [5, с. 65]; “Щоб знайти щонебудь, треба шукати. Без хотіння шукання не може бути справжнього шукання. Інтелектуальної свідомості, т. зв. переконань не досить для шукання. Вони тільки обсерваційний момент. Для дії потрібне прагнення” [5, с. 67]. Як бачимо, В. Винниченко не визнає заданості кимось чогось у людському бутті, а лише щомиттєве існування – життя гідне уваги та прагнення пізнати його та себе в ньому. Для В. Винниченка, як і для Ж.-П. Сартра, “пізнати” значить “зрозуміти” (“пізнати свою підсвідомість”), а “бути” – це “діяти”, чому передуює “хотіння шукання”. Винниченківська теза про “дію”, для якої “потрібне прагнення”, що зніме для людини усвідомлення браку буття, ставить питання про єдність, сартрівською термінологією, “для-себе” (свідомості) і “в-собі” (буття), що в кінцевому результаті призведе до вибору, до “чесності з собою”. Винниченківський постулат “чесності з собою” – це визнання абсолютного екзистенції, її свободи, не детермінованості зовнішніми чинниками, а укоріненість у “внутрішній людині”. Ж.-П. Сартр же переконаний, що “дію, фактично, слід розглядати одночасно на площині для-себе і на площині в-собі, бо ж ідеться про проект, що має іманентне походження й визначає зміну в бутті трансцендентна” [11, с. 843]. Мовою В. Винниченка це звучить так: живи – май власні думки, роби власні висновки – узгодь ці думки, висновки з почуттями, або навпаки: почуття з думками – завжди будь вільним, цілісним – дивись і дій по-новому, у відповідності собі – новому і цілісному [2, с. 40 – 43].

Ж.-П. Сартра і В. Винниченка єднає те, що трагічний досвід Другої світової війни пов’язується у їхньому вченні з руйнацією духовної природи людини: у Ж.-П. Сартра це вчення про негачію, а у В. Ви-

ниченка – про дискордизм. За Ж.-П. Сартром, “людина – це єдина істота, завдяки якій може бути здійснене руйнування” [11, с. 45], однак “для того, щоб руйнування існувало, потрібен щонайперше зв’язок людини з буттям – тобто трансценденція...” [11, с. 46], а тому “існує трансфеноменальність небуття, так само як і буття” [11, с. 47]. Сартрівська теза про те, що “саме через людину крихкість приходить у буття...” [11, с. 46], у В. Винниченка знаходить продовження у роздумах про планетарну катастрофу: “... як тільки в якійсь країні робиться якийсь струс, так він моментально відбивається в інших частинах планети... збройна динамітна революція – це війна, світова планетарна війна... це загибель усіх нас. Переможців у цій війні не буде, будуть самі переможені...” [1, с. 58 – 59]. Основними пересторогами, які дає В. Винниченко для уникнення дискордизму і досягнення щастя, – це “... будь погоджений з іншими..., будь суцільним..., будь чесним з собою..., будь погодженим в слові і ділі..., будь послідовним до кінця...” [9, с. 279 – 280]. В. Винниченко, висловлюючись категоріями сартрівського “Буття і ніщо”, окреслює коло “нестачі”, якої “бракує” “людино-реальності”, як “для-себе” (свідомості), “певного збігу із самою собою” “... кожному окремому для-себе... бракує певної окремішньої та конкретної реальності, синтетична асиміляція якої трансформувала б його у себе. Йому бракує... для... Таким чином, нестача з’являється в процесі трансценденції і визначається поверненням до існуючого, виходячи з того, чого не вистачає. Визначене таким чином відсутнє є трансцендентним стосовно існуючого та доповнювальним...” [11, с. 161]. Як бачимо, категоріальні конструкції у В. Винниченка і у Ж.-П. Сартра є різними, однак у обох мислителів йдеться про відношення між свідомістю та самосвідомістю, причому “для-себе-буття” (у В. Винниченка – “будь”) постає як самосвідомість недостатності “в-собі-буття”. Філософсько-літературна спадщина В. Винниченка, як ми вже зазначали, виявляє нетеоретичний тип екзистенціального філософування, а тому здебільшого філософ змальовує людську-реальність у ситуаціях буття, що в процесі дослідження дало можливість розглянути їх у проекції сартрівської теоретичної філософії. Як і Ж.-П. Сартр, В. Винниченко належить до філософів атеїстичного спрямування, а тому поняття “трансценденція” (у Ж.-П. Сартра і у визначенні терміна, а у В. Винниченка – як неозначена терміном, реалія людського буття) у обох філософів позбавлене релігійного змісту: це є екзистенційна людина, “Я” в сутності свого існування. За В. Винниченком, для досягнення щастя та подолання дискордизму, “трансцендентним стосовно існуючого та доповнювальним” є вну-

трішня гармонія, рівновага, душевне і фізичне здоров'я, узгодженість дій, почуттів, волі. Аналіз щоденникових записів В. Винниченка, його листування, ідейно-тематичний зміст творів виявляє розуміння людського існування як страждання, оскільки у своєму недосконалому бутті людина переймається примарними прагненнями. Тому героїв Винниченкових творів та й самого філософа переслідує образ втраченої повноти буття, що, за Ж.-П. Сартром, спонукає людину на рівні самоаналізу до визначення цінності, яка детермінована потребою доповнюваності екзистенції.

Виявляючи екзистенціальний спосіб мислення, В. Винниченко розуміє, що у прагненні досягнення гармонії самої-себе-з-самим-собою людина на ступені свідомості (за Ж.-П. Сартром, для-себе-буттям) навіть в ідеалі неспроможна досягнути тотожності з відчуженим гармонійним проектом свого буття, а тому у трансценденції залишається керуватися втраченими цінностями: “Що таке істина? Це гармонійно викладений в нашій психіці досвід. Здобування істин – це вкладання в ноші тендітних скляних виробів нашого досвіду. Спритне вкладання, зручність носіння цього кошика називається “установленою теорією”. Але трапляється якийсь струс, тендітні речі в кошику струшуються, деякі розбиваються і вся гармонія істини розсипається. Починається нове вкладання” [5, с. 70].

В. Винниченка і Ж.-П. Сартра єднає, на рівні філософської рефлексії, проблема “Ми”. Однак, у “Ми” Ж.-П. Сартр розрізняє “ми-об’єкт” і “ми-суб’єкт”, визначаючи суть відносин між свідомостями не “буття з...”, а конфлікт: “Марно бажати якогось людського Ми, в якому міжсуб’єктна тотальність усвідомила б себе як об’єднану суб’єктивність. Такий ідеал міг би бути тільки мрією, витвореною переходом до краю й до абсолюту на основі фрагментарних і суто психологічних експериментів. Крім того, сам цей ідеал зумовлює визнання конфлікту трансцендентностей як початкового стану буття-для-іншого” [11, с. 591]. На відміну від Ж.-П. Сартра, В. Винниченко не розмежовує у “Ми” суб’єкт і об’єкт. Визначення В. Винниченком сутності “Ми” підпадає під сартрівське визначення “ми-суб’єкта”: “ми” охоплює множину суб’єктивностей, що визнають одна одну як суб’єктивності” [11, с. 572]. Перебуваючи в еміграції, В. Винниченко знайшов ту сферу свого особистісного існування, яка знаходиться вище індивідуалізму і колективізму і яка дозволила йому відчувати свою причетність до всепланетарної спільноти. У записях “Щоденника” В. Винниченко неодноразово розмірковує про свій зв’язок із Цілим, всепланетарним людством, з Колективом, про себе, своє існування в

умовах чужини. Так, наприклад: у записі від 6 серпня 1926 року: “Я самотній, ізольований... Інстинкт громадськості – велика й страшна сила” [4, с. 155]; від 8 серпня 1926 року: “... Як я можу бути ізольованим, коли все залежить од мене. Від мого зв’язку з Цілим, від мого відчуження його в собі...” [4, с. 155]; від 7 грудня 1926 року: “... Все – близьке, все є рідна планета, люба Земля наша, скрізь можна і треба діяти й творити... Я – громадянин Плянети...” [4, с. 158]; від 1 січня 1927 року: “Все більше й більше реальною стає думка про підданство Землі. України, очевидно, мені вже не бачити. Чуття краевого патріотизму повинно поширитись, розсунутись у патріотизм всієї планети” [4, с. 159]; від 18 квітня 1927 року: “Потроху підданство Землі стає реальнішим. Україна відсувається в туман дитинства, любий, золотий, теплий. Україна стає казкою, а Земля набирає плоти і крові” [4, с. 160]; від 4 грудня 1927 року: “... підданство Землі, очевидно, приймаю та й годі. Ні Франція, ні Німеччина, ніяка інша частина Землі не є мені чужина...” [4, с. 163]; від 25 листопада 1931 року: “В погану погоду і духовні рани, як і фізичні, ниють і дають себе знати. А рана ще й “рвана”, постійна, ніколи не загоюється. Рвано її з м’ясом і рветься щодня: відірваність від колективу. Як не затуляю філософією, як не прикладаю всяких паліативів – сочиться, ниє, болить” [6, с. 61]; від 24 жовтня 1932 року: “Всі думки просякнуті можливістю повороту на Україну... Можливо, дійсно, “Щастя” буде надруковане. А тим самим буде відновлено зв’язок мене з колективом. Це – головне.” [6, с. 73]; від 27 жовтня 1940 року: “Знову з’являється ідея роману мого життя... Не моє маленьке існування, а велике життя тих великих національних колективів, серед яких моє оте існування тяглося ниточкою” [7, с. 81].

У розмірковуваннях про себе, своє існування поза національним колективом, у прагненні зберегти свою сутність В. Винниченко стверджує справжні гуманістичні цінності, визначені Ж.-П. Сартром: “Людина постійно перебуває поза собою. Саме проектуючи себе і гублячи себе ззовні, вона існує як людина. З іншого боку, вона може існувати, прагнучи тільки трансцендентних цілей, стаючи таким виходом за власні межі, схоплюючи об’єкти тільки у зв’язку з цим подоланням самої себе, вона перебуває у серцевині, у центрі цього виходу за власні межі. Немає ніякого іншого світу поза людським світом, світом людської суб’єктивності. Цей зв’язок конститууючої людини трансцендентності (не у тому сенсі, в якому трансцендентний Бог, а у сенсі виходу за власні межі) та суб’єктивності (у тому сенсі, що людина не замкнена у собі, а завжди присутня у людському світі) і є тим, що називається екзистенційним гуманізмом” [10, с. 343 – 344].

Зв’язок філософської спадщини Володимира Винниченка та французьких філософів-екзистенціалістів є однією із дослідницьких проблем Галини Сиваченко [12]. Тезисно дамо виклад результатів тих висновків, до яких прийшла дослідниця: Ж.-П. Сартра і А. Камю дуже часто характеризують як письменників-моралістів і саме в цьому аспекті варто проводити лінії типологічного зв’язку між В. Винниченком і чільними представниками французького екзистенціалізму; екзистенціалізм (у його атеїстичному французькому та Винниченковому варіанті) є передусім спробою визначити метафізичний статус людини у світі без Бога; свої ідеї Ж.-П. Сартр і В. Винниченко виклали у низці публіцистичних маніфестів, художніх і філософських творах, зокрема “Буття і ніщо” (1943 р.) та “Конкордизм” (1948 р.), які й на сьогодні залишаються майже невідомі масовому читачеві; моральна проблематика у В. Винниченка постає в тій самій площині, в якій розгорталася еволюція Ж.-П. Сартра як літератора; проблема дисгармонійності, яка турбувала В. Винниченка, порушується і Ж.-П. Сартром, оскільки постійна прірва між ідеалом і дійсністю – це основна теза його праці “Буття і ніщо”; філософія Ж.-П. Сартра, як і конкордистське вчення В. Винниченка, визначається парадигмою, що твориться конфронтацією “буття-для-себе” – “буття-для-іншого”, яка знімається “проривом” (екстазом); нове морально-екзистенційне ставлення до іншого будується В. Винниченком і Ж.-П. Сартром з урахуванням таких моментів: а) неприпустимості розгляду іншого як речі, придатної для використання; б) визнання іншого, що вже було переходом до адекватного самопізнання; в) усвідомлення проєктованого власного буття і буття-для-іншого як відповідальності; накопичуючи досвід “філософії життя”, В. Винниченко став, у певному сенсі, представником течії атеїстичного екзистенціалізму і, водночас, збагатив екзистенціально-гуманістичні традиції української філософської культури [12, с. 150 – 165].

Як зазначає Галина Сиваченко, порівнюючи постаті В. Винниченка і Ж.-П. Сартра, варто згадати такі моменти їхньої біографії, як участь у національно-визвольних змаганнях (В. Винниченко) та русі Опору (Ж.-П. Сартр). Французький філософ згадував, що ніколи він не почувався вільнішим, ніж у роки окупації, коли одного слова вистачало, аби спровокувати арешт. Тотальна відповідальність за умов тотальної самотності саме й виявляє сутність свободи. Щось аналогічне, вважає дослідниця, відбувалося і з В. Винниченком, хоча його свобода в умовах вимушеної еміграції мала дещо відмінний характер [168, с. 156].

Для реалізації завдань нашого дослідження важливим є з'ясування тих чинників, які сформували екзистенціальний напрям філософсько-літературної творчості В. Винниченка і Ж.-П. Сартра. У вже цитованому фундаментальному дослідженні Г. Сиваченко визначено такі елементи: засвоєння загальної філософської теорії про людину та її призначення у світі; відповідність українській і французькій національній філософсько-ментальній традиції; розуміння власної творчості як особливого інструменту дослідження людської реальності.

У французького філософа, як зазначає Г. Сиваченко, породжуючими елементами його філософії є засвоєння картезіанської метафізики суб'єктивності, конститутивної феноменології Гуссерля, теорії відчуження Маркса, концепції духу Гегеля і к'єркегорівської ідеї індивідуального існування, а також трансформація фрейдівського дискурсу в різновид екзистенціалістського психоаналізу [12, с. 157]. Щоденникові записи В. Винниченка дають можливість встановити приблизний перелік студійованих ним авторів, які займалися розробками проблем філософії, психології, етики, релігії, моралі. Це твори Жана Марі Гюйо, В. Вундта, А. Пуанкаре, Г. Лебона, Анрі Бергсона та інших. Галина Сиваченко зазначає, що і Ж.-П. Сартра і В. Винниченка єднає зацікавленість психоаналізом, згідно з яким філософи розглядають людину як феномен, що підлягає теоретичному та емпіричному дослідженню. Ж.-П. Сартр і В. Винниченко виходять з екзистенціального вибору і десубстанціалізують несвідоме – все, що відбувається з людиною, ґрунтується на повній безпеці свободи вибору [12, с. 157]. Для В. Винниченка, як і для багатьох філософів екзистенційного спрямування, філософські твори з'являються під впливом роздумів над власним існуванням, суспільно-політичними подіями в Україні і світі.

Отже, результатом досліджуваної проблеми є таке: провідною темою і основною проблемою філософсько-літературної спадщини Володимира Винниченка і Жана-Поля Сартра є людина та її буття; еволюція філософських ідей як одного, так і другого філософа зазнала впливу марксизму, саме цим визначена антирелігійна орієнтація і В. Винниченка, і Ж.-П. Сартра. Як і Ж.-П. Сартр, В. Винниченко визначає екзистенціали людського існування в межах власної самобутньої морально-етичної концепції в поняттях “конкордизм”, “дискордизм”, “чесність з собою”, останнє з яких виявляє єдність свідомості та буття (за Сартром: “для-себе” та “в-собі”). Як і для Ж.-П. Сартра, поняття трансценденції для В. Винниченка позбавлене релігійного змісту: це є екзистенційна людина, “Я” в сутності свого існування, а тому

трансцендентним та доповнювальним стосовно наявного є внутрішня гармонія, рівновага, душевне і фізичне здоров'я, узгодженість дій, почуттів і волі. Філософсько-літературна спадщина В. Винниченка, на відміну від спадщини Ж.-П. Сартра, виявляє нетеоретичний тип екзистенціального філософування, а тому людська-реальність художньо-образно змальована ним у ситуаціях буття, які розглянуто нами у проекції сартрівського “Буття і ніщо”. Морально-екзистенційне ставлення до іншого у вченні В. Винниченка і Ж.-П. Сартра визначається парадигмою, що твориться конфронтацією “буття-для-себе” – “буття-для-іншого”, яка знімається “проривом”, що виявляє себе в екзистенціалах відповідальності, вини, відчаю, тривоги. Екзистенціальний напрям філософсько-літературної творчості В. Винниченка і Ж.-П. Сартра сформували засвоєння загальної філософської теорії про людину та її призначення у світі, розуміння власної літературної творчості як особливого інструменту дослідження людської реальності.

Література:

1. Винниченко В. Нова заповідь: Роман. – Б. М. : Видавництво “Україна”, 1950. – 261 с.
2. Винниченко В. Честность с собой: Повесть; Записки курногого Местофеля: Роман / Пер. с укр. Сост., подгот. текста и вступ. ст. Ю. Барабаша. – М. : Худож. лит., 1991. – 464 с.
3. Винниченко В. Щоденник: 1911-1920. – Едмонтон – Нью-Йорк: Видання Канадського Інституту Українських Студій і Комісії УВАН у США для вивчення і публікації спадщини Володимира Винниченка, 1980. – Т. I. – 500 с.
4. Винниченко В. Щоденники (1926-1927) // Київська старовина. – 2000. – № 3. – С. 153-166.
5. Винниченко В. Щоденники (1928-1930) // Київська старовина. – 2000. – № 4. – С. 62-73.
6. Винниченко В. Щоденники (1931-1933) // Київська старовина. – 2000. – № 5. – С. 50-76.
7. Винниченко В. Щоденники (1938-1945) // Слово і час. – 2000. – № 10. – С. 76-89.
8. Листи дружні і сердиті // Капрійські сюжети: “Італійська” проза Михайла Коцюбинського та Володимира Винниченка / Упоряд. В. Панченко. – К. : Факт, 2000. – 496 с. – С. 441-470.
9. Панченко В. Марксист, який хотів залишитися українцем. Володимир Винниченко // Україна Incognita / За загальною ред. Л. Івашиної. – К. : Факт, 2002. – 400 с. – С. 271-282 / За матер. архіву Володимира Винниченка у Колумбійському університеті (США).

10. Сартр Ж. П. Экзистенциализм – это гуманизм // Сумерки богов. – М. : Политиздат, 1990. – 398 с.

11. Сартр Ж.-П. Буття і ніщо: Нарис феноменологічної онтології / Пер. з фр. В. Лях, П. Тарашук. – К. : Видавництво Соломії Павличко “Основи”, 2001. – 854 с.

12. Сиваченко Г. Пророк не своєї вітчизни. Експатріантський “мета-роман” Володимира Винниченка: текст і контекст. – К. : Альтернативи, 2003. – 280 с.

Рекомендовано до друку ухвалою кафедри культурології та українознавства Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка, протокол № 13 від 28. 06. 2011 р.